

POUČEVANJE STAREJŠE SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI V DEVETLETKI – ŠTUDIJ PRIMERA PRIMOŽ TRUBAR

*Učni načrt za slovenščino iz leta 1998 in predlog Učnega načrta za slovenščino iz leta 2008 predlagata, naj učenci v 9. razredu devetletke pri funkcionalnih ciljih pregledno poznajo književnike in njihova dela iz obdobja starejše slovenske književnosti, med katerimi je naveden tudi Primož Trubar. Sestavljavci učnega načrta predlagajo dve besedili Primoža Trubarja, odlomek iz *Katekizma z dvema izlagama* in odlomek iz *Evangelija sv. Matevža*, ter odlomek iz slovnice Adama Bohoriča *Zimske urice proste*. Smoter izobraževalnih ciljev je pridobivanje literarnovednega znanja oz. poznavanja in uporabljanja strokovnih izrazov. Učenec naj bi v 9. razredu poznal, uporabljal ter znal opisati tudi strokovne izraze in poimenovanja za literarnozgodovinska obdobja in smeri (pismenstvo, protestantizem, razsvetljenstvo, romantika, realizem, moderna (nova romantika), književnost po 2. sv. vojni). Pri tem se postavi vprašanje, ali je pojem protestantizem literarno obdobje ali smer. Izpostavi se tudi problem rabe pojmov reformacija in protireformacija.*

aktualizacija, književni pouk, kontekst, mladinska književnost, protestantizem, literarna recepcija, Primož Trubar, učni načrt, 16. stol.

The Curriculum for Slovene from 1998 and the proposal for the Curriculum for Slovene from 2008 recommend that students in the final year of nine-year primary school as functional goals know writers and their books from the period of older Slovene literature, including Primož Trubar. Among the recommended literary texts are two by Trubar – a paragraph from *Catechism with Two Explanations* and one from the *Gospel of Matthew* – and a paragraph from the grammar by Adam Bohorič with the title *Aritice Horule Succesive*. Among the curriculum goals are the acquisition of literary knowledge and familiarity with literary terminology. Students in the 9th grade of primary school have to be familiar with, and be able to describe and use, terms such as literacy, Protestantism, Enlightenment, Romanticism, realism, new Romanticism, and post-Second World War. Here the question arises as to whether Protestantism is a social movement or a literary period. There is also the issue of the terms Reformation and Counter Reformation.

actualisation, teaching of literature, context, children's literature, Protestantism, literary reception, Primoz Trubar, curriculum, 16th century

Trubar v učnih načrtih

Na osnovi analize učnih načrtov (Kodre 2008: 17) je bil Trubar oz. protestantizem po do zdaj najdenih virih prvič omenjen leta 1937, ko je izšel *Podrobni učni načrt za ljudske šole*, nato leta 1948 v delu z naslovom *Učni načrt za osnovne*

šole, nižje razrede sedemletk in višje osnovne šole. Naslednja omemba je iz leta 1953, ko je Trubar omenjen in predlagan za 7. razred, ter leta 1966 v *Predmetniku in učnem načrtu za osnovo šolo*, po katerem je Trubar obravnavan v 8. razredu. Trubar je ponovno omenjen v *Predmetniku in učnem načrtu* iz leta 1983, kjer je za književno obravnavo predlagano besedilo *Iz evangelija sv. Matevža*. Po družbenih spremembah v Evropi okrog leta 1990 oz. po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 ter vstopu Slovenije v EU leta 2004 sta izšla še dva učna načrta za slovenščino, prvi leta 1998 ter drugi leta 2008, ko je med drugim Unesco sprejel praznovanje Trubarjeve 500-letnice rojstva v svoj seznam pomembnih obletnic.¹

Besedila iz starejše slovenske književnosti je po učnih načrtih treba obravnavati v kontekstu kulturne zgodovine, tako torej tudi Trubarjev *Katekizem*, ki je v gotici izšel leta 1550, v latinici pa 1555, *Katekizem z dvema izlagama* iz leta 1575, *Evangelij sv. Matevža* iz leta 1555 ter Bohoričeve *Zimske urice proste (Arcticae horulae succisivae)* iz leta 1584. V šolski praksi je predlagana besedila nemogoče obravnavati v celoti. *Katekizem z dvema izlagama* (ok. 200 str.) je najobsežnejše Trubarjevo delo. Vprašanje je, ali je literarnoreceptijsko, s stališča mladega naslovnika, to delo res najprimernejše za spoznavanje protestantizma in Trubarja. Enako vprašljiva sta tudi *Evangelij sv. Matevža* (80 + 14 str.) in Bohoričeve *Zimske urice proste* (331 str.). Pri *Katekizmu z dvema izlagama* sestavljavci učnega načrta (1998, 2007) niso zapisali, da predlagajo branje odlomka, niti katerega odlomka. *Katekizem z dvema izlagama* je pomembno Trubarjevo delo z literarnimi prvini, za katero je prav, da ostane v učnem načrtu, vendar bi bili za obravnavo najprimernejši odlomki,² ki bi se jih dalo aktualizirati in primerjalno obravnavati, npr. o družini, zakonu, starših, otrocih ipd. Literarnoreceptijsko s stališča mladega bralca bi bilo primerno obravnavati pesmi (Pesem iz starega Svetega pisma o padcu naših prvih staršev, Adama in Eve (odlomek); Rime o vremenu in dolžini dneva; Izračun, koliko let je od začetka sveta, od enega dogodka do drugega ter do letošnjega 1555. leta idr.) in odlomke iz Trubarjevih pisem (Pismo županu Vidu Khisslu, 1574; Pismo deželnemu glavarju, oskrbniku in kranjskim oskrbnikom, 1572, 1579 idr.). Sodobni učenci v tretjem triletju ali devetem razredu devetletke bi dobili popolnoma drugačno podobo o Trubarju, npr. tudi po obravnavi predgovora za *Ta celi novi testament* iz leta 1582, ki je v antologiji *Trubar.doc* (Ahačič 2008) poimenovan *Trubar od Slovencev slovo jemlje*:

Le-te bukve z le-to predgovorjo vom, mujim lubim Slovenom, jest, kir sem 74 lejt star, 52 pridigar, h ti muji odhudni iz tiga svita za sebo pustim inu z Bugom inu z vami se pričam, de z le-tejmi inu drugimi bukvomi suseb s to prvo dolgo predgovorjo čez novi testament, s tejmi izlagami čez vse jogske listi, čez katehisme, v auspurgi veri, v cerkovni ordningi, v psalterji inu v pesnah sem vom vus skrivni, čudni svit Božji

¹ http://portal.unesco.org/en/ev.php-url_id=42408&url_do=do_topic&url_section=201.html (28. 11. 2008)

² Čeprav se ob tem upravičeno postavljajo vprašanja o primernosti odlomkov, iztrganih iz konteksta, ker gre za besedilo iz časovno oddaljenega obdobja starejše slovenske književnosti in tudi za versko besedilo, ki je zato sodobnim učencem dvakrat tuje.

rezodil inu dal na znane, skuzi kaj, za čes volo nas hoče v sujo milost vzeti inu izveličati inu š čim, koku imamo prov služiti Bogu, vsak suj leben, stan, poklicane, službo držati, pelati inu rovnati, de Bogu dopade, de bo dobru, srečo imel na tim svejtu inu potle tudi v nebesih. Obtū vas zvejstu prosim inu opominam na Božjim mejsti koker sveti Paul: pravite se s pokuro inu z vero z Bugom. Od tiga berite le-te inu te druge bukve, poslušajte inu slušajte te vaše zvejste pridigarje, imejte nje za lubu koker Božje sle. Aku nekar, taku vi sami na vašim pogubleni bote dolžni, nekar mi. Pred tejm nas Kristus Jezus obari! Amen.

Vaš Truber

Čeprav bi bilo v sklopu neumetnostnih besedil primerno obravnavati Bohoričevo slovnico, bi bila pri književnem pouku zanimiva tudi obravnava Bohoričevih in Frischlinovih *Odlomkov iz šolskih redov stanovske šole v Ljubljani, 1575 in 1584* (npr. O tajnih ovaduhih in lesenem oslu, O vedenju učencev, Kakšni morajo biti starši ipd.), tudi raznih eksempljev, primer, istorij, prič (npr. Prigliha o uporū udov telesa, Zgodba o svetem Miklavžu ipd.), posvetil (npr. posvetilo ženskam iz dela *Svetiga Pavla listuvi, 1567*) ipd. Znana je slikovita Trubarjeva *Prigliha o uporū udov telesa*.³

Oli zavolo take nevglihe ti krščeni koker malu ti vudi v tim telesu, družina v hiši, purgarji v mejsti, kmetiči v vasi, neso inu ne imajo eden drugimu biti zubper, vmei sebo sovražiti, nidati, hudu misliti, govoriti oli sturiti, temuč vsak s sujem delom, opravilom, stanum, darum služiti inu streči volnu ter z veseljem eden drugimu, zakaj s tem vsak sebi služi. Kadar bi se ti vudi s tejm trebuhom skregali, te noge inu te roke oli oči inu ti zobje bi rekli h timu trebuhu: »Ti leni požrešni loter, ti ništer ne delaš inu se ne trudiš, temuč le jejš inu piješ. Mi le tebi težku delamo, mi ne hočmo tebe več pitati, dobi si sam jejsti, mi te ne hočmo več na nogah nositi, z rokami služiti, z zobmi ne gvečiti no varovati.« Inu kadar bi ta trebuh ne jejdal, dotle bi ti drugi vudi vsi per nih moči obstali? Mi vidimo inu izkusimo, kadar eniga glava, želodec oli trebuh boli, de ne more jejsti. Taku vsi vudi so bolni, šibki, ne mogo hoditi, delati, ne vusta odpreti oli glosnu govoriti. Glih taku se godi v tih cerkvah, v mejstih, v vaseh inu hišah, gde se vkupe ne drže, se sovražijo inu so si vmej sebo zuper.

S stališča naslovnika v 9. razredu bi bilo zanimivo primerjalno obravnavati vsebino Trubarjevega *Abecedarija* (1550), Kreljevo *Otročjo Biblijo* (1566), Bohoričevo *Otročjo tablo* (1580) ipd., ki sicer niso v učnem načrtu, so pa zanimiva besedila, t. i. »stavnice«. Pri didaktični obravnavi bi besedila iz 16. stol. aktualizirali, primerjalno in interdisciplinarno obravnavali v povezavi s sodobnim kontekstom, npr. filmom (D. Jančar: *Triptih o Trubarju: tri igre za televizijo, 1986; Heretik, 1991*), knjigami (A. Aškerc, M. Malenšek, B. Golob, K. Ahačič (*Trubar.doc*) idr.), jih povezali z glasbo (npr. glasbenim izročilom protestantizma in renesanse na slovenskih tleh) in likovnimi upodobitvami Trubarja (Franc Berneker, Nikolaj Beer, Ivan Grohar, Božidar Jakac, Tine Kos, Matej Sternen, Rudi Španzel, Mirsad Begić idr.) ter *Trubarjevim albumom* (M. Glavan, 2008). Zanimivo bi bilo obravnavati tudi Tru-

³ Trubar, Primož: *Katekizem z dvema izlagama, 1575.*

barjeve modalne pesmi iz *Katekizma* (1584), ki so tudi uglasbene, branje Trubarjevih besedil na CD-ju (2008) ter posnetke razstave *Obrazi Primoža Trubarja* iz leta 2008, objavljene na spletni strani http://www.s12.si/component/option,com_seyret/Itemid,63/task,videodirectlink/id,358/ in na strani *YouTube* <http://www.youtube.com/watch?v=zU6RmXfeHf0>.

Kulturnozgodovinski kontekst Primoža Trubarja

Pri obravnavi starejše slovenske književnosti bi bilo smiselno Trubarja postaviti v kontekst novega veka (odkritje novega sveta, antropocentričnost, heliocentričnost, enakopravnost vseh jezikov, branje knjig v domačem jeziku idr.) ter njegovih slovenskih in evropskih sodobnikov – Sebastjana Krelja, Jurija Dalmatina, Adama Bohoriča, Petra Bonoma, Petra Pavla Vergerija, Ivana Ungnada, Žige Herbersteina, Janeza Mandelca; Erazma Rotterdamskega, Martina Luthra, Leonarda Da Vincija, Michelangela Buonarrotija, Nikolaja Kopernika, Galilea, Fernanda Magellana, Johannesa Keplerja, Thomasa Moora, François Rabelaisa, Williama Shakespeara ter tudi angleške kraljice Elizabete I., škotske kraljice Mary, Katarine Medičejske idr. V 16. stol. se je namreč začel novi vek, ki je pomembno vlogo v zgodovini dal tudi ženskam. Za Trubarja pa tako lahko rečemo, da je s svojim delovanjem pospešil slovenski kulturni razvoj in Slovenijo postavil na zemljevid ne le srednjeveške in protestantske, temveč hkrati tudi renesančne in novoveške Evrope.

Trubar v berilih⁴

Pri književnem pouku bi bil kot zunanja motivacija primeren t. i. literarni sprehod po Stari Ljubljani, na katerem bi učencem pokazali stavbo Kresije v Ljubljani, kjer je v 16. stol. delovala stanovska latinska šola. Učence bi seznanili s kulturno zgodovino in s tem, da je v 16. stol. pouk potekal v samostanih, cerkvah in sorodnih prostorih. Sicer pa skoraj 300 let po izidu prve slovenske knjige (*Katekizem* in *Abecednik*, 1550) Trubar v prvem slovenskem berilu (*Slovensko berilo za sedmi gimnazijski razred*), ki ga je leta 1858 na Dunaju sestavil Fran Miklošič, ni bil niti omenjen, čeprav so bili v njem predstavljeni vsi drugi protestantski pisci (Srebot 2009: 1). Prvič je bil omenjen šele leta 1865 v *Slovenskem berilu za osmi gimnazijski razred*, ki ga je prav tako sestavil in na Dunaju izdal Fran Miklošič. Tudi poznejše omembe Trubarja v berilih, vadnicah, slovnica, čitankah ipd. niso bile tako pogoste, kot bi si mislili – naštejemo jih lahko le nekaj: *Čitanka za obče ljudske*, 1911; *Četrta čitanka. Slovenska čitanka za osnovne šole*, 1922; *Slovenska čitanka za višje razrede srednjih in njim sorodnih šol*, 1922; *Drugi čitanki*, 1937 – prva objava Trubarjeve slike; *Naši vodniki. Slovenska slovstvena čitanka za tretji razred meščanskih šol*, 1939; *Slovenska čitanka za višje srednje šole*, 1947;

⁴ Razstava Protestantsko šolstvo na Slovenskem, 30. 10. 2008, kustostinja Valentina Srebot. V: *Slovenski šolski muzej* (<http://www.ssolski-muzej.si/slo/exhibits.php?item=123>).

Slovensko berilo IV, 1953; Slovenska slovnica, 1956; Slovenski jezik. Berilo z analizo, 1977; Svet iz besed, berilo za 9. razred, 2004 in Umetnost besede. Učbenik za slovenščino – književnost, 2008.

Sodobnejši pouk starejše slovenske književnosti

Sodobni književni pouk bi moral Trubarjeva neleposlovna ali predliterarna besedila (težeča k literaturi), nasploh besedila slovenskih protestantov iz 16. stol. pa tudi druga besedila iz starejše slovenske književnosti posodobiti (prevesti v sodobni jezik) ter jih tako aktualizirati, da bi bila zanimiva sodobnim učencem v 21. stol.

Prva možnost bi bila izbira besedil s tematiko, ki bi zanimala mladostnike v 9. razredu osnovne šole in bi jo lahko primerjali s časom, v katerem živijo. Nazoren primer najdemo v antologiji *Trubar.doc*; besedilo sicer ni Trubarjevo, ampak je Bohoričev in Frischlinov *Šolski red stanovske šole v Ljubljani* iz leta 1575 in 1584. Prvi odlomek govori o vedenju učencev v šoli:

Ko pride učenec v šolo, naj gre takoj na svoje mesto, ki mu ga je določil učitelj in naj ga ne zapusti, če ga ne prisili k temu nujen razlog ali učiteljev ukaz. Če mora učenec zapustiti svoj prostor, naj se to zgodi z učiteljevim dovoljenjem; prosi pa naj ga za dovoljenje tako, da prej pove določen latinski izrek. Ko dobi dovoljenje za izhod, naj se čim prej vrne in naj ne ubija časa z neumnimi šalami ali z drugimi nesramnostmi, da ne bo dajal učitelju vzroka, da ga upravičeno in zaslužno kaznuje. Ko se vrača, naj gre takoj spet na svoje mesto brez hrušča in ne da bi svojega soseda nadlegoval. Na učiteljeva vprašanja naj točno odgovarja in vedno naj pazljivo posluša, kaj se naroča ali recitira. Ko se vrne domov, naj učenec – če ni zadržan z delom, ki mu ga zaukažejo starši – uporabi ves, od nujnih domačih opravil preostali čas s ponavljanjem in pisanjem.

Drugi odlomek govori vedenju učencev doma, in sicer pri jedi:

Če mu ukažejo, naj pripravi mizo, kakor zahteva premoženje in običaji staršev.

Čez mizo naj pregrne prt.

Prinese naj krožnike, žlice, čaše in drug pribor.

Nato naj pri mizi moli, po latinsko, po nemško ali tudi v domačem jeziku.

Če starši tako ukažejo, naj sede potem k mizi na svoje mesto; če pa more streči, naj stopi k mizi v pravilni drži in naj stalno pazi, ali česa ne primanjkuje, ali je treba kaj ponuditi, prinesiti, odnesti, da bo to marljivo storil. Če je sedel pri mizi, naj po jedi, ko je dobil dovoljenje, prvi vstane in odnese svoj krožnik in žlico z nožem nazaj na mesto, kamor je treba postaviti tudi ostali pribor.

Če pa mora streči, naj stalno stoji pri mizi v taki drži, kakršna se spodobi za plemenitega učenca, in naj ne odide, če mu starši ali njihovi namestniki ne dovolijo ali če mu naravnost ne zapovedo.

Ko je slednjič treba po jedi zmoliti hvalnico, naj opravi to v istem redu kot pred jedjo. Nato naj tudi pôje, če to zahteva običaj, toda ne z velikim naponom, da se ne bo želodec, ki prebavlja jed, zaradi prevelike razgibanosti pri petju odprl, s čimer bi se

ovirala prebava, in da ne bo zamračil možganov s surovimi parami, ki jih izvablja iz želodca pretirana razgibanost – to namreč ovira tudi spomin in druge duševne sile.

Motivno-tematsko bi bilo zanimivo obravnavati Trubarjeva pisma in odlomke iz pisem, s čimer bi lahko bolj avtentično kot z drugimi Trubarjevimi besedili predstavili življenje, delo in kulturo v 16. stol. Tole je primer Trubarjevega lastnega življenjepisa iz enega od njegovih pisem:⁵

Primož Trubar, nekdanji, pravilno poklicani, predstavljeni in potrjeni kanonik v Ljubljani, župnik v Loki pri Radečah in Šentjerneju na Dolenjskem, pridigar in kaplan pri svetem Maksimilijanu v Celju, slovenski pridigar v Trstu in po prvem pregnanstvu pridigar v Rothenburgu ob Tauberi, župnik v Kemptenu in Urachu, nato pridigar častitih deželnih stanov na Kranjskem in v Goriški grofiji v Rubiji, in po drugem pregnanstvu župnik v Lauffenu in sedaj v Derendingenu pri Tübingenu.

Bog me je torej vodil iz kraja v kraj v veliki nevarnosti in smrtnih boleznih v pridigarski službi skozi 50 let in v moji starosti 72 let čudežno varoval in ohranil. Zato naj bo hvaljen in češčen od vekomaj do vekomaj. Amen. Taisti naj me še ohrani, da drugič natisnem novo zavezo v mali obliki in sestavim hišno postilo, in me nato milostno iz te solzne doline k sebi vzame. Amen. Amen. Amen.

Druga možnost bi bila izbira besedil na osnovi kriterija literarnoreceptijske primernosti, ki je povezana z motivno-tematsko primernostjo in upošteva didaktično načelo primernosti in postopnega približevanja pouka razvojni stopnji učencev (od znanega k neznanemu, od lažjega k težjemu, od preprostega k sestavljenemu in od bližnjega k daljnemu). Pri tem je pomembna nazornost književnega pouka; Trubarjevo pesem *Ena druga otročja pejsem* iz leta 1584 bi lahko prebrali v sodobni slovenščini, Trubarjev zapis z notami (faksimile) bi lahko poslušali v glasbeni izvedbi na zgoščenci (na kateri so posnetki srednjeveških in renesančnih pesmi, štiri izmed njih so Trubarjeve). Tako bi bilo Trubarjevo besedilo, napisano z nevmami, sodobnim otrokom jasneje predstavljeno. Besedilo, ki bi bilo zanimivo literarnoreceptijsko, so Rime o vremenu in dolžini dneva, prav tako tudi Trubarjev *Izračun*, koliko let je od začetka sveta, od enega dogodka do drugega ter do letošnjega 1557. leta. S pomočjo omenjenega kratkega izračuna bi učenci kulturo 16. stol. lahko spoznavali tudi na osnovi lastne dejavnosti in zavesti, kar pomeni, da bi z lastno tvornostjo snov razumeli in jo znali uporabljati. Prav tako bi bili literarnoreceptijsko zanimivi in primerni za obravnavo tudi predgovori in posvetila, ker so to kratka, slikovita in zanimiva besedila, npr. *Trubar od Slovencev slovo jemlje*, *Primož Trubar, Ta celi Novi testament* (Ahačič 2008):

Le-te bukve z le-to predgovorjo vom, mujim lubim Slovenom, jest, kir sem 74 lejt star, 52 pridigar, h ti muji odhudni iz tiga svita za sebo pustim inu z Bugom inu z vami se pričam, de z le-tejmi inu drugimi bukvomi suseb s to prvo dolgo predgovorjo čez novi testament, s tejmi izlagami čez vse jogske listi, čez katehisme, v auspurgi veri, v

⁵ Pismo Primoža Trubarja deželnemu glavarju, oskrbniku in kranjskim odbornikom, Derendingen, 20. december 1579.

cerkovni ordningi, v psalterji inu v pesnah sem vom vus skrivni, čudni svit Božji rezodil inu dal na znane, skuzi kaj, za čes volo nas hoče v sujo milost vzeti inu izveličati inu š čim, koku imamo prov služiti Bogu, vsak suj leben, stan, poklicane, službo držati, pelati inu rovnati, de Bogu dopade, de bo dobru, srečo imel na tim svejtu inu potle tudi v nebesih. Obtu vas zvejstu prosim inu opominam na Božjim mejsti koker sveti Paul: pravite se s pokuro inu z vero z Bugom. Od tiga berite le-te inu te druge bukve, poslušajte inu slušajte te vaše zvejste pridigarje, imejte nje za lubu koker Božje sle. Aku nekar, taku vi sami na vašim pogublenu bote dolžni, nekar mi. Pred tejm nas Kristus Jezus obari! Amen.

Vaš Truber.

Le-ti rajmi pravijo, kedaj se dobru vreme, zima, spomlad, lejtju, jesen inu te kvatri začnejo.

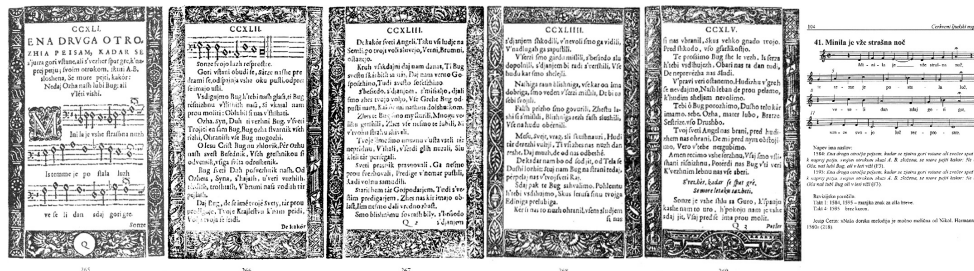
Na večer rdeče nebu
pomeni: vreme bo lipu.
Sveti Klemen zimo daje,
Petrov stol spomlad izgane.
Sveti Urban ta lejtjuje,
sveti Jernej jesenuje.
Po Luciji, po vinkuštih,
po vpelnici, malih križih
vselej na to prvo sredo
vsake kvatre semkaj gredo.

Tretja možnost bi bila, da bi na osnovi kriterija književnodidaktične primernosti Trubarjeva besedila obravnavali po shemi šolske interpretacije književnega besedila, četudi njegova besedila niso leposlovna in imajo versko vsebino. Pri uvodni motivaciji bi lahko uporabili nebesedni tip motivacije (glasba, ilustracije, ples), pri čemer bi medpredmetno povezovali vsebine, ki se nanašajo na 16. stol. Pri besedni motivaciji bi postavili Trubarja v kontekst časa (evropska renesansa), predstavili bi njegove sodobnike in sodobnice ter pomembna novoveška odkritja (od 1492 do 1918).

Nadvse zanimiva je prva omemba besede igrača v Trubarjevem *Katekizmu z dvema izlagama* iz leta 1575 v zgodbi o svetem Miklavžu (Ahačič 2008):

Sveti Niklavž je en brumen škof bil. Ta je enimu nega bozimu sosedu, kir je suje tri ščere, de bi mogel ž nimi živiti, hotel v to kurbarsko hišo postaviti, ponoči trikrat denarje v nega hišo vrgal; s tem je te boge ščere per nih časti ohranil. Za tiga volo so ti papežniki svetiga Niklavža k animu bogu postavili, de ima te boge bogate sturiti. Zatu še zdaj ti Nemci na nega gud tim otrokom na večer pod nih skledice oli baretice ličkako **jegračo** polagajo inu te otroke pregovore, tu je nim sveti Niklavž dal. Per tim tudi lažejo, de bi se bil po nega smrti tim enim barkarolom inu čolnarjem v eni veliki fortuni prikazal inu nim pomagal. Zatu ga zdaj ti krščeniki za pomočnika na vodah imajo, na nega kličejo inu nemu služijo.

Pri glasbenem tipu motivacije bi lahko predvajali zvočni posnetek *Musica noster amor, glasbena umetnost Slovenije od začetkov do danes*. Na drugi zgoščenki so, kot rečeno, štiri Trubarjeve pesmi, najznačilnejša ima naslov Jutranja pesem. V izvorniku gre za pesem iz leta 1584 z naslovom Ena druga otročja pejssem, kadar se zjutraj gori vstane ali zvečer spat gre k naprej petju, svojim otrokom skuži A. B. zložene, se more pejti kakor: Ne daj, Oča, naš lubi Bug, ali v leti viži.

Sodobni notni zapis

Ena druga otročja pejssem je iz leta 1584 (Dalmatin, Trubar, Krelj 1984): *Minila je uže strašna nuč, iz teme je postala luč, veseli dan zdaj gori gre, sonce svojo luč rezprostre [...]* oz. sodobna predelava iz leta 2000: *Minila je vže strašna nuč, iz teme je postala luč, veseli dan, zdaj gori gre, sonce svojo luč rezprostre [...]* (Škulj 2000).

Zanimivo je kulturnozgodovinsko povezovanje Trubarjevih uglasbenih pesmi s plesi iz 16. stol., ki jih oživlja ansambel za renesančno glasbo in ples oz. kulturno-umetniško društvo Cortesia.⁶ Učence bi lahko seznanili tako z renesančno glasbo in plesi kot nasploh s kulturo 16. stol., tudi z odlikami dvorjanov v tistem času v evropskem kontekstu.

Zanimivo bi bilo obravnavati tudi ljubezensko tematiko, saj Trubar besedo ljubezen, ljubi ipd. pogosto uporablja v različnih besednih zvezah: hčer ljubila, iz serca lubi, iz serca ljubijo, iz serca lubim, lubi otročiči, lubi Sloveni, lubi Slovenzi, lubi svetniki, merzla lubezan, mladim lubim otročičem inu preprostim ludem mojim lubim Slovencom, može ljubijo, mui lubi bratie inu sestre, mui lubi otroci, nas lubi inu naše prošne usliši, njih otroke za ljube imajo, sylln lubill, tim ljubim otročičem, tudi lubimo našiga bližniga, vi lubi Krainci inu Sloveni, vsem slovenskim lubim otročičom, vy lubeznivi, vy možie lubite vaše žene inu ne bodite grenki pruti nim ipd. Trubarjev ključni pojem je *lubi Slovenci*.

Obravnava Trubarjevih primer, povzetih iz *Biblije* ali njegovih izvornih, ponuja nov pogled na njegove slogovne značilnosti. Nekaj primerov slikovitih primer: beleiši kakor sneg bom; človek – gori raste inu doli pade koker en cveit; On besži koker ta senca inu ne obstane; Koker ta dež inu ta sneg padeta iz nebes inu se tiakaj

⁶ Posnetki plesov so na spletni strani <http://www.cortesia-kud.si/> oz. <http://www.youtube.com/watch?v=VqvoFHekE0c> in <http://www.youtube.com/user/cortesia07>.

ne poverneta [...]; Per hiši tvoja žena tvoja koker vinska terta, polna grozdy; Zakai bulše ie se oženiti oli omožitij, koker od luštvo goreiti; Zakai, koker so v enim človeskim telessu mnogeteri vudii inu vsak vud ima suie suseb lastnu dellu inu opravilu ipd.

Nadvse zanimivo je Trubarjevo posvetilo ženskam (Rupel 1934) v *Svetega Pavla listuvi* iz leta 1567, ki je vljudnosten in vznesen nagovor, napisan v znak hvaležnosti in spoštovanja, vreden posnemanja, predvsem pa javna slava in hvala žensk v 16. stol.:

Visokorodnim in blagorodnim, plemenitim, poštenim, častitim in pobožnim ženam, vdovam in mladenkam, ki prebivajo v kneževinah Kranjski, Spodnještajerski, Koroški, v grofiji Goriški itd., milost in mir od Boga Očeta po Jezusu Kristusu, našem Gospodu in Odrešeniku.

V sedanjih skrajnih revah in nadlogah, ki jih prizadevajo naši ljubi domovini bolj kot drugim narodom Turki in njim slični sovražniki, ki ji tiče – Bog se usmili – že za vratom, nisem vedel po Psalterju, ki je izšel pred letom dni, za noben boljši nauk, tolažilno pridigo ali spis, ki naj bi ga poslal Vam, svojim v Kristu dragim ženam, sestram, hčeram in vsem bogoljubnim pripadnikom našega slovenskega jezika, kakor za te liste sv. Pavla, ki doslej niso bili prevedeni v naš jezik.

Kajti tisti, ki večkrat razumno in marljivo prebirajo spise sv. Pavla, si pridobe z učinkom sv. Duha ne samo pravo razumevanje postave in evangelija (kaj je greh, kako more postati človek pred Bogom spet pobožen in svet, pravičen in večno zveličan), marveč se iz njih nauče spoznavati in prav presojati prave glavne vzroke: zakaj kaznuje in šiba Bog cerkev in svoje ljudstvo prav tako kakor nejevernike s papežem, krivimi učitelji, Turki, draginjami, kugo in drugimi nadlogami; so li papežniki ali luterski krivi vsega tega in pa sedanje nesreče, da Turek tako zmaguje. Vedo torej, kako naj se vdano tolažijo ob zunanjih in notranjih skušnjavah [...]

Pri branju Trubarjevih besedil ali besedil o njem lahko učenci v sklepni fazi šolske interpretacije tvorijo po/ustvarjalna (umetnostna) besedila, in sicer:

1. napišejo ali zaigrajo dramski prizor, npr. domišljjski pogovor s Trubarjem, intervju za šolski časopis, revijo, TV, splet;
2. napišejo fiktivni Trubarjev dnevnik, domišljjska pisma;
3. naredijo časovni trak Trubarjevega življenja in kronologijo v obliki časovnega traku za njegova besedila;
4. naredijo šolsko spletno stran o Trubarju s ključnimi podatki iz njegovega življenja in o njegovem delu, naredijo tudi »kdo je kdo« ali šolski leksikon pomembnih oseb v Trubarjevem življenju – zasebno in javno; zapise lahko opremijo z vizualnim gradivom (portretne upodobitve, naslovnice, note ipd.);
5. izdelajo strip o Trubarjevem življenju in delu, kar je lahko individualno ali skupinsko delo;
6. naredijo pesem lepljenko iz naslovov Trubarjevih besedil in pomembnih misli, primerjav, ključnih povedi iz predgovorov, pesmi ipd.;

7. v okviru projekta napišejo krajše dramsko besedilo, scenarij za krajši film ali TV-igro na temo Trubarjevega življenja in dela;
8. primerjalno naredijo – četudi v 9. razredu – svoj sodobni *Abecednik* v tradicionalni ali spletni obliki;
9. vprašanja o življenju in delu postavijo v obliki križanke o Trubarju;
10. v zvezek ali na splet napišejo sodobni šolski red o vedenju učencev v šoli, na poti domov in doma ter se za uvodno motivacijo seznanijo z njim, ga berejo in analizirajo; pišejo tudi sodobna besedila, ki jih prevajajo v jezik Trubarjevega časa, pri čemer lahko prej izdelajo slovar najpogostejših starinskih besed.

Ob naštetih primerih posodobitve in aktualizacije slovenskega protestantizma in Trubarja so s stališča mladega naslovnika možne še številne druge posodobitve, vaje, predvsem z rabo IKT (izobraževalno-komunikacijske tehnologije) pri književnem pouku.

Zaključek

V Trubarjevem jubilejnem letu, torej v letu 2008, ko smo praznovali 500-letnico rojstva slovenskega protestanta in začetnika slovenščine Primoža Trubarja, je bilo veliko dejavnosti v povezavi s Trubarjem, ki si zaslužijo posebno pozornost, med drugim tudi likovne razstave. Ena izmed njih je že omenjena razstava, ki je bila odprta 8. junija 2008 v galeriji Kresija in je imela naslov *Obrazi Primoža Trubarja*. Razstava je predstavila znane in neznane Trubarjeve upodobitve, ki lahko popestrijo književni pouk; videoposnetki so objavljeni na spletu:

1. *Obrazi Primoža Trubarja*
http://www.s12.si/component/option,com_seyret/Itemid,63/task,videodirectlink/id,358/
2. *Otvoritev razstave Obrazi Primoža Trubarja*
http://www.s12.si/component/option,com_seyret/Itemid,63/task,videodirectlink/id,388/
3. *Obrazi Primoža Trubarja: Od ideje do postavitve*
http://www.s12.si/component/option,com_seyret/Itemid,63/task,videodirectlink/id,389/

Na razstavi so bili predstavljeni Trubarjevi portreti v različnih tehnikah (olje, bron, platno ...), nekaj primerov prikazujejo naslednje upodobitve:

Jakob
Lederlein,
1578

Tone
Seifert,
1986

Pšenica
Kovačič,
2007⁷

Irena Brunec
Tébi,
2008

Irena
Gašperšič,
2008

Do številnih večjih in manjših dogodkov v jubilejnem letu je treba vzpostaviti tudi kritično distanco. Ob tako pomembni obletnici, kot je 500-letnica rojstva začetnika slovenščine – jezika in književnosti, Trubarjeva dela še niso dostopna v digitalni obliki (niti na njemu posvečeni spletni strani iz leta 2008). Elektronsko obdelani in objavljeni⁸ so Brižinski spomeniki, Zois, Slomšek, Izidor Cankar in Anton Podbevšek. Imenitno bi bilo imeti znanstvenokritično izdajo e-Trubarja, ki bi vključevala faksimile, prepise za znanstveno rabo ter izdajo e-Trubarja, ki bi bila prilagojena za poljudno, predvsem pa šolsko rabo. Nadvse zanimiv bi bil tudi vzporedni prikaz naštetega. Za potrebe književnega pouka bi bilo smiselno imeti tudi abecedni slovar Trubarjevih besed, vsaj ključnih.

Literatura

- AHAČIČ, Kozma, 2007: *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- AHAČIČ, Kozma, 2008: *Trubar.doc: za domišljijško potovanje in domače branje. Izbor odlomkov iz del Primoža Trubarja*. Ljubljana: Rokus-Klett.
- DALMATIN, Jurij, TRUBAR, Primož, KRELJ, Sebastijan, 1984: *Ta celi catehismus, eni psalmi, inu teh vekskih godov, stare inu nove kerszhanske pejsni*. Faksimile. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- GLAVAN, Mihael, 1995: *Trubarjeva Hišna postila: ob 400. obletnici izida zadnje slovenske protestantske knjige*. Ljubljana: DZS.
- ILEŠIČ, Fran, 1908: *Trubarjev zbornik*. Ljubljana: Matica Slovenska.
- JAKOPIN, Franc idr., 1996: *III. Trubarjev zbornik: Prispevki z mednarodnega znanstvenega simpozija Reformacija na Slovenskem*. Ljubljana, 9.–13. novembra 1987: ob štiristoletnici smrti Primoža Trubarja. Ljubljana: Slovenska matica, Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar.
- KMECL, Matjaž, 2004: *Tisoč let slovenske literature: drugačni pogledi na slovensko literarno in slovstveno preteklost*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

⁷ <http://www.devetletka.net/index.php?i=117>

⁸ <http://nl.ijs.si/e-zrc/>

- KODRE, Petra, 2008: Reformacija in protireformacija pri pouku književnosti v slovenski šoli. Aleksander Bjelčevič (ur.): *Reformacija na Slovenskem (ob 500-letnici Trubarjevega rojstva). Povzetki predavanj*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuj jezik pri Oddelku za slovenistiko FF.
- KORUZA, Jože idr., 1987: *Interdisciplinarni znanstveni simpozij Reformacija na Slovenskem*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- KRAKAR VOGEL, Boža, 2008: Obravnava reformacije kot didaktični izziv. Aleksander Bjelčevič (ur.): *Reformacija na Slovenskem (ob 500-letnici Trubarjevega rojstva). Povzetki predavanj*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuj jezik pri Oddelku za slovenistiko FF.
- RUPEL, Mirko, 1934: *Slovenski protestantski pisci*. Ljubljana: Tiskovna zadruga.
- RUPEL, Mirko, 1952: *Drugi Trubarjev zbornik: ob štiristoletnici slovenske knjige*. Ljubljana: Slovenska matica.
- SREBOT, Valentina, 2009: Trubar v učbenikih za slovenščino. *Šolska kronika* 49/17. Glasnik Slovenskega etnološkega društva.
- ŠKULJ, Edo, 2000: *Cerkveni ljudski napevi. 1, Protestantski napevi*. Ljubljana: Družina.
- TRUBAR, Primož, 2002–2006: *Zbrana dela Primoža Trubarja* 1–4. Ljubljana: Rokus, Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar.
- ŽBOGAR, Alenka, 2008: Pouk književnosti slovenske reformacije za 21. stol. Aleksander Bjelčevič (ur.): *Reformacija na Slovenskem (ob 500-letnici Trubarjevega rojstva). Povzetki predavanj*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuj jezik pri Oddelku za slovenistiko FF.